

Verstapostid vabatahtliku sektori arengus

Andres Siplane (RiTo 4), Riigikogu Kantselei majandus- ja sotsiaalinfoosakonna nõunik

Sedamööda, kuidas inimestel jääb elatusvahendite tootmise kõrvalt energiat ja aega üle, löövad nad kaasa ka ühiskonnaelus ja vabatahtlikus tegevuses.

1. novembril 2002 oli justiitsministeeriumi mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud kokku 17 775 organisatsiooni. Siinkohal peab mainima, et vabatahtlikku tegevust ja kodanikuaktiivsust ei saa piiritleda asutatud organisatsioonide ja nende tegevuse vaatlemisega. Palju kasulikku kodanikualgatusi ja ühistegevust asub ka väljaspool mittetulundusühingute ja sihtasutuste piire. Kahjuks just väljaspool neid piire asuvad ühistegevused on raskem määratleda ja ühtsete kriteeriumide alusel jälgida. Seetõttu vaatlengi käesolevas artiklis seda kodanikualgatuslikku tegevust, mis on ennast juriidiliselt registreerinud tulu mittetaotlevas vormis (s.t mittetulundusühingud, usuühingud, erakonnad, sihtasutused, mittetulundusühistud, ametiühingud).

Joonis 1 toob ära põhilised organisatsioonide tegevusvaldkonnad. Kõige arvukamate osalistega tegevusvaldkond on mittetulundusühistute sektor (ligikaudu 9200 organisatsiooni), millest enamiku moodustavad korteriühistud (vähem on asutatud garaaži-, suvila-, vee-, kaevu- jms ühistuid). Spordiorganisatsioone on umbes 2000, üle 1000 on veel kultuuriühinguid ja nn vaba aja organisatsioone.

Joonis 1. Mittetulundusorganisatsioonid valdkonniti

Joonisel 1 toodud 18 tegevusvaldkonda on autori üldistus, reaalsuses kasutab ettevõtteregister peaaegu kahtsada valdkonnanimetust.

Ühingute asutamise aktiivsus

Viimase kahe aasta jooksul on asutatud aastas keskmiselt 2000 ühingut. Seega luuakse tuhande elaniku kohta aastas pisut rohkem kui üks ühing. Loomulikult erineb ühingute asutamise aktiivsus maakonniti – suurema rahvaarvuga maakondades asutatakse uusi ühinguid rohkem, väiksemates vähem (erandiks on Saaremaa, vt joonis 2).

Joonis 2. Ühenduste asutamise aktiivsus maakonniti

Mittetulundusühingu asutamist võib praegu Eestis pidada just parasjagu raskeks. Vastavalt mittetulundusühingute seadusele (<http://seadus.ibs.ee/aktid/rk.s.19960606.182.19961001.html>) on selleks vaja esitada kohtu registriosakonnale asutamistaotlus koos asutamislepingu, põhikirja, juhatuse liikmete kontaktandmete ja riigilõivu kviitungiga. Et aga dokumendid peavad olema notariaalselt kinnitatud, siis tuleb kõikidel asutajatel oodata notarijärjekorras ja maksta ka notaritasud.

Võib arvata, et lõpptulemuseni jõuavad ainult need inimesed, kellel on ühinguga tõsi taga. Selliste inimeste rühmi on igal aastal umbes kaks tuhat.

Palkade ja töökohtade arvu kasv

Mittetulundusühingutest armastatakse rääkida kui tööandjatest. Ehkki see jutt on asjakohane eelkõige arenenud lääneriikides, peaks ka Eestis vaatlema, kas ja milliseid töökohti kolmas sektor pakub.

Kui ajavahemikus 1. oktoobrist 2000 kuni 31. septembrini 2001 võib hinnata mittetulundussektoris makstud palkade kogusummaks 424 miljonit krooni (mis võimaldas maksta aasta ringi tollast keskmist palka ligikaudu 8000 inimesele), siis 1. oktoobrist 2001 kuni 31. septembrini 2002 maksti palkadeks juba 1,14 miljardit krooni, mis võimaldas maksta aasta ringi keskmist palka rohkem kui 16 000 inimesele.

Kui 1. oktoobrist 2000 kuni 31. septembrini 2001 deklareeriti rohkem kui 40 000 inimese lühemat või pikemaajalist töötamist mõne mittetulundusorganisatsiooni juures, siis maksuametile esitatud deklaratsioonide alusel on viimase 12 kuu jooksul tööd saanud 92 558 inimest. See kindlasti ei tähenda, et iga kuues Eesti töövõtja teeb tööd kolmandas sektoris. Pigem tähendab see näiteks seda, et üks raamatupidaja teeb korraga kümne korteriühistu raamatupidamist ja satub sel kombel kümnekordselt deklaratsioonidesse. Ilmselt on enamik töökohti kolmandas sektoris lühiajalised ja osalise koormusega, mis osutab sellele, et töövõtjateks on pigem need inimesed, kellel on põhitöökoht kusagil mujal. Naiivne oleks niisiis arvata, et kolmas sektor on arvestatav tööpuuduse likvideerija.

Samuti tuleb juhtida tähelepanu sellele, et mittetulundusühingu olemasolu ei tähenda iseenesest veel rahalist käivet või töökohti. Kõigest kolmandikul – täpsemalt 5874 mittetulundusorganisatsioonil – on rahaline käive ja nemad pakuvad seega rahaliselt tasustatavat tööd. Nende hulgas on omakorda palju riiklikult rahastatavaid asutusi – näiteks ainuüksi sihtasutus Tartu Ülikooli Kliinikum pakub tööd 3742 inimesele. Kui nüüd siia liita teised mittetulundusühingute või sihtasutuste vormis töötavad haiglad ja muud riiklikult rahastatavad asutused ning lahutada nende asutuste töövõtjate arv ja palgasummad kogu mittetulundussektori vastavatest arvudest, siis jääb järele õige vähe, õieti ei jäägi teist.

Kuna riiklikult asutatud mittetulundusühinguid käsitletakse koos rohujuuresandilt tekkinud ühendustega, tekitab see segadust statistikas ja raskendab tegeliku kodanikualgatuse ulatusest arusaamist, kuid selguse saamine nõuab lihtsalt pisut tööd. Ei saa ju ometi riigil või aktsiaseltsil ära keelata mittetulundusühingu asutamist, nii nagu mittetulundusühingul ei saa keelata aktsiaseltsi asutamist.

Riuliühingute asutamine

Üks Tallinna võimukoalitsioon lagunes muude põhjuste tõttu ka seepärast, et justkui oleks mittetulundusühingutele integratsiooniraha eraldamise kaudu toetatud oma parteid või sõpru. Samal ajal toimus mittetulundussektoris ka muid omapäraseid tegusid.

2001. aasta november on mittetulundusühingute arenguloos tähelepanuväärne seepärast, et siis registreeriti Rakveresse ja Kuressaarde, kummassegi linna täpselt 50 mittetulundusühingut, mida tegevusala järgi peaks lahterdama keskkonnaorganisatsiooniks. Kuressaares on Tallinna tänava ühte korterisse registreeritud 50 ühingut, mille nimed kõlavad näiteks: Kokaviidika–Koksvere Metsatukad, Kolustre–Konnuvere Metsatukad, Koobassaarõ–Koolma Metsatukad jne, ning Rakveresse Õli tänavale asutatud ühingud Kollino–Vätsakivistiku Metsamaad, Kundja–Mallikvere Metsamaad, Käloga–Kriguli Metsamaad jne.

Siin ei saa vist juttugi olla keskkonnahuvist tavalises tähenduses, pigem ehk metsa kokkuostmiseks loodud ühingutest või mõnest veel arusaamatust eksperimendist. Aateinimestele lohutuseks olgu öeldud, et samadesse korteritesse on mõni nädal hiljem registreeritud veel rohkem usaldusühinguid (Ohulepa–Oiderma Põllumajandussaadused, Ohepalu–Ohessaare Põllumajandussaadused jne).

Põhilised viimaste aastate kohta esitatud näitajad (palkade kasv, ühenduste stabiilne juurdekasv, töökohtade arvu suurenemine) on ühemõtteliselt positiivsed juhul, kui selle arvelt ei ole vähenenud töökohtade ja palga kogus mõnes muus sektoris. Riikliku haigla muutumine mittetulundusühingu vormis töötavaks haiglaks pole ju iseenesest ei hea ega halb uudis.

Võimalik mittetulundusühingute ärakasutamine metsa kokkuostmiseks (või integratsioonirahade kõrvalekantimiseks) ei ole küll ilus, kuid samamoodi saanuks tegutseda ka riulifirmade või eraisikutest tankistide kaudu.